Mevlânâ Perspektifinden Gençlik Problemleri ve Çözüm Yolları

Mehmet Necmettin BARDAKÇI
Yrd. Doç. Dr.
Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

"Âdemoğlunun eğer edebden nasibi yoksa Âdem değildir
Âdemoğluyla hayvan arasındaki fark edebdir
Gözünü aç da bak cümle Kelâmullaha
Kuran'ın bütün âyetlerinin manası edebden ibarettir"
Mevlânâ

Özet

[Mehmet Necmettin Bardakçı, "Mevlânâ Perspektifinden Gençlik Problemleri Ve Çözüm Yolları", Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, Ankara 2005, Y. 6, S. 14, ss. 267-283]

Bu çalışmada insanın gençlik döneminde yaşadığı bazı problemlerle bunların sebepleri üzerinde durulmuştur. Bu dönemde gençlerin ana babalarıyla olan ilişkileri ile arkadaş seçimi benlik oluşturmalarında ve problemli bir kişiliğe sahip olup olmamalarında önem kazanmaktadır. Gençlerin taşıdıkları değerin farkına varıp, kendilerine güven duymaları bu problemlerin aşılmasında etkilidir. Mevlânâ, gençlere hoşgörüyle yaklaşıp, toplumdan dışlamadan onları kazanma yolunda bazı tavsiyelerde bulunmaktadır ki bunlar, günümüzde de hâlâ geçerliliğini korumaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gençlik Problemleri, benlik, kendine güven, hoşgörü, edeb.

Giriş

Gençlik dönemi, fizyolojik gelişme ve değişmelerle birlikte psikolojik değişikliklerin, duygusal iniş çıkışların yaşandığı bir devredir. Maddî refahın her şeyin üstünde tutulduğu bir anlayışın hâkim olduğu bir çağda yaşayan gençler, öz değerlerinden habersiz, amaçsız bir kitle halinde ahlâkî ve felsefî bir boşluğa sürüklenmektedirler. Sosyal bir varlık olan insan, yaratılışındaki fizikî ve ruhî özellikleri gereği bir arada yaşamak zorundadır. Bununla birlikte iç ve dış dünyasındaki çeşitli sebepler yüzünden hem kendine hem de topluma yabancılaşanlar da bulunmaktadır. İçinde bulunduğu şartlar gereği adeta toplumdan tecrit edilmiş bir hayat yaşayan günümüz insanı, diğer insanlar hakkında sağlıklı bir bilgiye sahip olamamaktadır.

İnsanı tanıma oranında problemlerine çözüm bulunabileceği düşünülünce insanların birbirlerini yakından tanımaları ve anlayabilmelerinin önemi kolayca anlaşılabilir.

İnsan hayatını çocukluk, ergenlik, gençlik ve erişkinlik olmak üzere çeşitli dönemlere ayırmak mümkündür. Bu çalışmada Mevlânâ'nın gençlik döneminde yaşanan problemlere getirdiği çözümler bağlamında konu ele alınacaktır. İlk yıllarını geçirdiği hayat şartlarından pek kurtulamayan insanın davranışları çocukluk döneminde yaşadığı çevrede şekillenir. Ruhî hayatı da aynı yönde şekillenir. Davranışlarını etkileyen en önemli faktörlerden biri, çocukluktan getirdiği duyuş ve davranış alışkanlıklarıdır. Toplumu oluşturan fertlerin davranışlarını anlayabilmek için onların hangi tür bir aile ortamında, ne gibi bir çocukluk hayatı geçirdikleri bilinmelidir. İster eğitim görmüş, isterse görmemiş olsun, her şahıs için geçirmiş olduğu çocukluk hayatı önemlidir. İnsanın hayatın kalıplaşmış biçimini ortadan kaldırarak, sahip olduğu yanlış hayat perspektifinin yerine, daha mutlu olabileceği ve hayatının anlamını kavrayabileceği bir bakış açısına ihtiyaç vardır. Bu konuda ona en faydalı olacak şey, hatalarını ve kusurlarını bilip düzeltmeye çalışmasıdır.

Türk toplumunun sosyal ve kültürel hayatında insan terbiyesine büyük önem verilmiştir. Geleneksel Türk-İslâm kültürünü esas alan ahlâk anlayışı ile sosyal ve kültürel hayat, Kur'anî ifadeyle "*en güzel örnek*"[1] olan Hz. Muhammed (sav)'in model hayatı etrafında şekillenmiştir. İnsanın şahsiyetini oluşturma çabası olan terbiye, bir anlamda yarınki toplumun temellerini oluşturma gayretidir. Çocuklarını erdemli birer fert olarak topluma kazandıran ana babalar, hem Hz. Peygamber'in ifadesiyle "*öldükten sonra geride en hayırlı mirası bırakmış,*"[2] hem de yarınlarını güvenle teslim edebilecekleri bir nesil yetiştirmiş olurlar.

1. Çocukluk Dönemi

İnsanın hayata merhaba dediği çocukluk döneminde (3-12 yaş arası), yetiştiği aile ortamında bir model arayan her çocuk, kendini özdeşleştirmek istediği bir babaya bir anaya ihtiyaç duyar. Eğer ana baba yoksa yakın akrabadan biri onların yerini alır. İnsan sevmeyi ana kucağındaki sıcaklıkta, en yakınları tarafından kendisine gösterilen sevgiyle korunmada öğrenir. Bundan yoksunluk ya da ölçüsüz sevgi ve korunma ileride aksine bir takım psikolojik bozukluklar, ruhî bunalımlar, sinirlilikler ve sapıklıklar yaratır. Bu bakımdan çocuğun en önemli ruhî ihtiyacı sevgidir.[3] Çocuğun özdeşim kurduğu kişi utanç duygusuna boğulmuş bir kimse ise çocuk bu utanç duygusunu, farkında olmadan benimser ve kendi kişiliğinin temeli yapar.[4] Bu dönemde bütün problemler birer soru olarak ortaya çıkar. Bu sorular genellikle; Nereden geldik? Biz nasıl olduk? İnsan ölünce nereye gidiyor? Allah'ın evi var mı? Allah şimdi nerede ve ne yapıyor? şeklindeki metafizik ağırlıklı sorulardır.[5] Mahiyeti bilinmeyen fakat inanç sahasıyla ilgili bu sorulara tam cevap vermek oldukça zordur, hatta imkansızdır. Onun için çocuklar doğru bilgilerle ikna edilmelidir. Çocuğun algılama düzeyine uygun, onun

---

1 Ahzâb suresi, 33/21.

2 Ebu Davûd, *Sünen*, Vesâyâ, 14; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 269; Mâlik b. Enes, *Muvatta*, I, 169.

3 Rasim Adasal, *Normal ve Anormal Açıdan Psiko Sosyal Yönleriyle Kişilik ve Karakter Portreleri*, 2. Baskı İstanbul 1980, 119.

4 Doğan Cüceloğlu, *Yetişkin Çocuklar*, 4. Baskı İstanbul 1995, 103.

5 Beyza Bilgin, *İslâm ve Çocuk*, Ankara 1991, 153-154.

kavrayabileceği kavramlar içinde beden, zihin, evren ve Allah konularındaki sorular cevaplandırılarak zaman içinde dengeli bir dünya görüşü geliştirmesi sağlanmalıdır. Çocuğun zihninde yanlış imajlar oluşturulmamalıdır. Eğer "böyle şeyler yoktur" diyerek çocuğun soruları inkarla geçiştirilirse, gençlik çağında bunalıma girebilir.[6]

Çocuk dinî inancın bir ifadesi olarak aradığı ve hayal ettiği Allah'ı aklını kullanıp düşünme, kalbe doğan bir sezgi ya da eğitim ve öğretim yoluyla bulabilir. Çocuğun dinî anlayış sahibi olmasında ve geliştirmesinde çevrenin etkisi büyüktür.[7] Dıştan gelen etkiler çocuğun iç dünyasıyla birleşince anlamlı bir dinî yaşayış oluşmaktadır. Allah'ı sosyal ve kültürel çevrenin kendisine kazandırdığı biçimde, kendi iç dünyasında tasavvur edip idealleştiren çocuk, Allah kendisine nasıl tanıtılırsa hayalinde öyle canlandırmaktadır. Ruh ve zihin gelişimi ilerleyip eğitim yoluyla aldığı bilgiler arttıkça Allah tasavvuru değişmektedir.[8]

Çocukluk dönemindeki davranış bozuklukları genellikle bir başarısızlıktan kaçma ya da dikkati çekme yollarıdır.[9] Çocuğun kendine özgü bir benlik geliştirmesine izin verilmeyen sağlıksız bir ailede, herkesin boyun eğmesi ve itaat etmesi istenir. Otoritenin istediği yönde davranışlarını düzeltmeyenler, değişik yollardan cezalandırılır. Aile ortamı çocuğa kendi benliğini tanımlama fırsatı verirse çocuk sağlıklı bir şekilde olgunlaşma yolunda gelişir. Bu imkan verilmezse psikolojik ve sosyal olgunlaşması dumura uğrar. Kendine saygı ve kendini değerli bulmanın çekirdeği aile içinde atılır. Çocuğu olduğu gibi kabul eden, onu destekleyip cesaretlendiren aileler, çocuğun benlik değerinin tohumlarını eker.[10]

Kişilik ya da ruhsal yapı psikanalizcilere göre altbenlik, benlik ve üstbenlik olmak üzere üç bölümden oluşur. Altbenlik, doğuştan gelen ve bedende var olan ilkel ruhsal yapıdır. Organizmadaki açlık, susuzluk gibi temel ihtiyaçların, dürtülerin kaynaklandığı bölümdür. Benlik, çocukta doğumdan sonra eğitim yoluyla gelişen kişilik bölümüdür. Altbenlik ile dış dünya arasında düzenleyici rol oynar. Üstbenlik ise, uyulması gereken emir ve yasakları, toplumsal kuralları ve değer yargılarını, kendi iç denetim mekanizmasını simgeler.[11]

Kendilerini ifade etmeye çalışan çocukların aşırılıklardan kaçınmaları sağlanmalıdır. Çocuklar ne öfkelerini içine atıp kin ve nefretle büyümeli, ne de kırıp dökerek çevreye zarar vermelidir. Duygularını kontrol etmesini öğrenmeli, irade gücü kazanmalıdır. Çocukların istek ve arzularını sınırsız bir şekilde yerine getirip zayıf iradeli yetişmelerine zemin hazırlamamalıdır. Onların doğru olanı öğrenip yapmaları ve bu davranışları hiçbir etki altında kalmadan yalnız başına olduğu zamanlarda da tekrarlamaları iradelerini güçlendirip kendine güvenini sağlayacaktır. Olgun insan kendi başına düşünüp karar verip öfkesini yenebilen, sevgisini ve hırsını iyiye ve doğruya yönlendirebilen, sorumluluk bilincine sahip erdemli ve güzel ahlaklı olan insandır.[12]

---

6 İsmail Yakıt, "Çağdaş Problemler ve İnanç Buhranına Karşı Dinî Yayınlar", *SDÜİF Dergisi*, Sayı: 2, Isparta 1995, 16.

7 Kerim Yavuz, *Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişimi*, Ankara 1983, 126-130.

8 Yavuz, 168-182; Mualla Selçuk, *Çocuğun Dinî Eğitiminde Dinî Motifler*, Ankara 1990, 96-104.

9 Cezmi Tahir Berktin, *Çocuklarda ve Gençlerde Davranış Bozuklukları*, 1. Baskı Ankara 1978, 8.

10 Cüceloğlu, *Yetişkin Çocuklar,* 134.

11 Atalay Yörükoğlu, *Gençlik Çağı, ruh sağlığı, eğitimi ve ruhsal sorunları*, Ankara 1985, 72-74.

12 Bilgin, *İslâm ve Çocuk*, 133-135.

Çocuk ruhunun içgüdüleriyle içinde yaşadığı çevre arasındaki ilişkileri bilmeden ve buna göre terbiyesine bir yön vermeden yalnız ideal değerler veya dinî inançlar vaizliği insana gerçek moral kişilik kazandırmadığı bilinmektedir. Manevî yönden sağlıklı bir çocuk yetiştirebilmek için ana babanın çocuklarına iyi örnek olmaları gerekir. Onlara niçin İslâm dinini seçtiğini, ibadetleri hayatının bir parçası haline getirişini anlatır. Çocuklarına namaz kılmasının sebeplerini açıklamaya çalışır ve onlara namazın nasıl kılınacağını öğretir. Çocuklar namaz kılmak istemezlerse niçin kılmak istemediklerini öğrenir. Eğer tembellik gibi yüzeysel sebeplerden gelen bir durumla karşılaşırsa yeni metotlar geliştirir. Bu dönemde çocuklarla kurulan sağlıklı ve güzel ilişkiler onların daha sonraki hayat aşamalarında başarılı ve mutlu olmalarının temelini oluşturur. Aile bağları kopuk, sağlıksız bir çevrede yetişen çocuklar ise ergenlik ve gençlik dönemlerinde karşılaştıkları problemlerin etkisinden çabuk kurtulamazlar.

2. Ergenlik Dönemi

Gençlik dönemi kendi içerisinde ergenlik ve uzamış gençlik dönemleri olmak üzere iki safhada incelenebilir. Ergenlik çağı (12 ile 18 yaş arasıdır), çocuklukla gençlik dönemleri arasında yer alan, gelişme, ruhsal olgunlaşma ve hayata hazırlık dönemidir. Hem bedensel hem de psikolojik açıdan bir çok temel değişiklikler bu dönemde oluşur.[13] Zihin ve kişilik yapısında gelişmeler, ahlâk anlayışında, değer yargılarında, sosyal ilişkilerinde ve kendini algılayışında değişiklikler görülür. Çocuk yüzeysel ahlâk anlayışından daha soyut ve derin bir ahlâk anlayışına ulaşır.[14] Fert tarafından yapılandırılan dinamik bir benlik söz konusu olduğundan çocuğun kendi benliğini bulması için özdeşleşme ve arkadaşlık bu devrede sosyal ve duygusal gelişimin önemli yönünü oluşturur. Kişinin yeteneklerini, inançlarını ve her alandaki faaliyetlerini kapsar. Çocuk daha ziyade arkadaşlarının etkisindedir. Bu etki, bazen ailenin etkisinin üzerine çıkabilir. Bu bakımdan ergenlik çağı kimlik oluşumuna ve kişiliğin gelişmesindeki muhtemel aşamalara bir zemin teşkil eder.[15]

Çocuklar 9 yaşından itibaren gençliğe hazırlık diyebileceğimiz ön ergenlik çağına girerler. 13-14 yaşına kadar süren bu çağın belirgin özellikleri bilgiye düşkünlük ile fizikî gücün doruğa çıkmasıdır. Bilgi ve gücün her ikisine sahip olan çocuk bencilleşir ve ele avuca sığmaz. Yetişkinlere baş kaldırma, onlarla boy ölçüşme, engel tanımama ve söz dinlememe bu çağda sık görülen davranış biçimleridir.[16] Bu çağ, kabına sığmayan bir beden gücünün, cesaretin, kaynayan kanın ve uyanan cinsel isteklerin davranışa hakim olduğu, coşkulu, atılgan ve çalkantılı bir çağdır. Yanılgıların, bencilliğin, başkaldırmanın sık görüldüğü, bocalama, çelişkiler ve kararsızlıklar dönemidir. Kendi kendisiyle ve çevresiyle sürtüşme ve savaşma dönemidir. Kısacası çocukluk çağının getirdiği olumlu ve olumsuz tüm duygu ve birikimlerin yoğun, bütün tepkilerin aşırı olduğu dönemdir.[17] Kendilerinden yetişkin davranışı beklememekle birlikte, sahip oldukları enerjiyi başta kendisine ve ailesine olmak üzere çevresine ve

---

[13] Doğan Cüceloğlu, *İnsan ve Davranışı*, *Psikolojinin Temel Kavramları*, 7. Baskı, İstanbul 1997, 345.

[14] Cüceloğlu, *İnsan ve Davranışı*, 352-353.

[15] Cüceloğlu, *İnsan ve Davranışı*, 359-360; Abdülkerim Bahadır, "Ergenlik Dönemi Kişilik Gelişiminde Temel Kavramlar", *SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı:8, Konya 2002, 60-61.

[16] Beyza Bilgin-Mualla Selçuk, *Din Öğretimi, Özel Öğretim Yöntemleri*, 3. baskı Ankara 1997, 81-82.

[17] Yörükoğlu, 6-9; Bahadır, 61-63.

insanlara yararlı bir şekilde kullanması için yönlendirilmelidir. Olgun insan, hayatın en önemli enerjisini bir kapsül gibi içlerinde tutan heyecan ve duyguları bildiği için çocuğun tabiî gelişimini kösteklemez, onları çocuğun gerçekçi bir şekilde ifade etmesine imkan tanır. Her ailenin kendine göre bir kişiliği vardır. Bu çağın çalkantılı ve çetin bir dönem olduğunu bilen ana baba önemli yanlış yapmaktan sakınmalı, gencin tepkileri ve çelişkili davranışları karşısında soğukkanlı kalabilmelidir. Çocuklukta ana baba arasında saygı ve sevgi kurulmuşsa, gençlik çağının çalkantısı durulduktan sonra aynı sağlıklı ilişkinin yeniden kurulması sağlanabilir.[18]

İnsanın doğduğu kültür çevresindeki değer ölçülerini benimseyip kendisini onun bir parçası olarak görmesi gençlik devresinin uzamasını sağlayacaktır. Gençler, çeşitli oyunlarla hem yaratılıştaki canlılık, hareketlilik ve tabiî gelişme hırsını uzun süre koruyup kendilerini ifade imkanı bulurlar, hem de sosyal ve ahlakî duygularını geliştirirler. Bunları yaparken dengeyi koruyup bedenî duyguların ruhî duygulara hâkim olmasına ve onları köreltmesine izin vermemelidirler. Sahip oldukları güç ve enerjiyi doğru yerde ve zamanında kullanmasını öğrenmeli, yaptıkları işleri bir ibadet vecdi ile yaparak zevk almalıdırlar.[19]

Çocuğun ve gencin ruh sağlığını ya da ruh sağlıksızlığını belirleyici en temel etken yetiştiği ilk ve en küçük çevre olan ailedir. Çocukluk döneminde sevgi ruhsal ihtiyacı karşılarken, gençlik çağında yetmez olur. Gencin ailesinden beklediği anlayış, güven ve özgürlüktür. Güvensizliğin en çok hissedildiği ergenlik döneminde özgürlük ve güven dengesinin sınırlarını iyi belirlemek gerekir. Gençlere ne felaketle sonuçlanabilecek kadar çok özgürlük verilmeli, ne de onların büyümesini engelleyecek derecede koruyuculuk yapılmalıdır.[20] Çocuk olarak değil, kendi başlarına bir kişi olarak değer verilmeli, kendi kanatlarıyla uçmalarına imkan tanınmalı, bağımsızlık çabaları desteklenmelidir.[21] Ana babanın tutumu otoriter olsa bile, eğer gence neyin niçin yasaklandığı, hoş görülmeyeceği anlatılırsa, gençler ana babalarını baskıcı ve katı tutumlu olarak görmezler. Kendilerine güvenleri artar, davranışlarında daha serbest olurlar.

Bir çocuğun ileride suça yönelip yönelmeyeceği, özellikle ana baba ile çocuk arasındaki sevgi ve disiplin anlayışı, çocuğun denetimi ve ailenin düzeninin iyi değerlendirilmesi neticesinde önceden bilinebilir. Aile içi ilişkiler çocuk suçluluğunda temel sebepler arasında sayılır. Gencin benlik yapısı, yetiştiği aile çevresi, kendisinin ve ailesinin içinde yaşadığı toplumsal ortam ve hayat şartları bu gençleri suça iten başlıca nedenler olarak sıralanabilir. Bunlar birbiriyle sıkı sıkıya ilişkili olarak sonucu belirler. Gencin suç işlemesi, ruhsal, zihinsel, ailevî ve toplumsal tüm olumsuz etkenlerin bir sonucudur.[22]

Gençler aileleriyle sağlıklı bir iletişim kuramayınca da bazı kötü davranışlara yönelebilirler. Sigara, içki ve uyuşturucularla ilk tanışma ergenlik çağında başlar. Haylazlık, serserilik, kavgacılık, şiddet ve terör sık görüldüğünden bu döneme "bunalımlı çağ" da denilebilir. Gençler arasında karşı cinse ilgi duyma, onlarla gezip eğlenme düşüncesi gün geçtikçe biraz daha artar. Kuranî ifadeyle "nefs-i emmâre"

---

18 Yörükoğlu, 147, 155.

19 Bilgin, *İslâm ve Çocuk*, 146-151.

20 Bilgin-Selçuk, *Din Öğretimi*, 85.

21 Yörükoğlu, 120.

22 Yörükoğlu, 292, 297.

denilen kötü duygular ve dürtüler bu dönemde faaliyet alanına çıkma eğilimindedir.[23] Gençlerin patlamak için hazır halde bekleyen duyguları doğru bir şekilde yönlendirilmezse kötü sonuçlar verebilir. Anne baba çocuğunun kötü yollara düşmemesi için, yanlış arkadaş seçmemesi gerektiği üzerinde ısrarla durur. Aile bazı hareketlerinin yanlış olduğunu, düzeltmesi gerektiğini belirtmekle birlikte ergenlik dönemindeki çocuğunun duygu ve düşüncelerini paylaşmalı, kendi kontrolü altında bazı alanlarda vaktini geçirmesine zemin hazırlamalıdır.

Kişilik bozukluklarında benlik ve dış çevre arasında uyumsuzluk söz konusudur. Kişinin benliği alt benlikten gelen dürtüleri dizginleyemez. Kendini çevreye uydurarak değil, çevreyi kendine uydurarak doyum sağlamaya çalışır. Örneğin çalan bir insan, çalmayı iyi bir şey olduğu için değil, kendine heyecan ve haz verdiği için yapar. Çevreyle çatışmaya girmek pahasına dürtülerini doyurmaya uğraşır. Bunun üst benliği zayıf, davranışı haz ilkesine göre belirlenmiştir. Yaptığından pişmanlık duymaz, suçluluk duygusu çekmez. Yaptığının kötü olduğunu bilse de elde edeceği doyuma karşı koyamaz. Bu yüzden kurallara ve yasaklara aldırmaz, gördüğü cezadan ders almaz.[24] Başkalarına değer vermeyen, onlara inanmayan, onların da az çok başarı paylarına yer vermeyen bir insan –mevkî ve gücü ne olursa olsun- vahşi bir ormanda yapayalnız kalan insana döner.[25]

Sinirlilik, birden tepki gösterme, öfke patlamaları, atak ve düşüncesiz davranışlar, çabuk sevinip çabuk üzüntüye kapılma, içe kapanma ile coşku arasında gidip geliş, bencillik, sayısız kaygılar, güvensizlik ve kararsızlık gibi özellikler bu çağın karmaşık ruhsal özellikleridir. Alt benlikten ve çevreden gelen baskılar nedeniyle bocalayan genç, kendisine bir çıkış yolu arar. Gençte görünen duygusal bocalamalar ve aykırı davranışlar, bu yolunu aramaların bir sonucudur. Bu nedenle gençlikteki çelişkileri, dengesizlikleri ve duygusal çalkantıları bir hastalık olarak değil, sağlıklı bir çılgınlık olarak nitelemek daha yerinde olur.[26]

Gençlik bunalımı bir hastalık değil, gencin çocukluktan yetişkinliğe geçiş döneminde kendi kimliğini aradığı olağan bir bocalamadır. Kimlik bunalımı, bazı gençlerde belli belirsiz geçerken, bazılarında ağır belirtilerle kendini gösterir. Çağın sonuna doğru genç durulur, benlik kavramı netleşir ve kendi benliğine saygısı artmaya başlar. Kimlik bunalımını ağır geçiren gençler gençlik çağının çalkantısını, belirsizliğini ve bocalamasını çabuk atlatamaz. Bunalımları gittikçe artan boyutlara varır ve uzamış gençlik döneminde de devam eder. Böyle gençler ne istediklerini, nereye yöneldiklerini bilmedikleri için karar veremezler, kalıcı seçim yapamazlar, aşırı davranışlarda bulunma modellerini meslek edinirler. Çalışanlara, yuva kurup düzenli bir hayatı olanlara küçümseyerek bakarlar.[27]

Kimlik karmaşasından bir çıkış yolu da ters, olumsuz kimlik geliştirmektir. Toplum içinde bir yer edinemeyen, kök salamayan ve geleceğinden de umudu kesen genç, topluma sırt çevirebilir. Kurtuluşu alkol ve uyuşturucuda aramaya başlar, ruhî bunalıma düşerek dinini bile değiştirebilir. Bazı gençler de topluma sırt çevirmek yerine topluma meydan okuyarak olumsuz kimliğini ispatlamaya, benimsetmeye çalışır.

---

23 Yakıt, 17.

24 Yörükoğlu, 74-75.

25 Adasal, 199.

26 Yörükoğlu, 113-114.

27 Yörükoğlu, 100, 102-103.

Örf ve âdetlere, toplum kurallarına uymayan, kanun dışı bazı kötü yollara da sapabilir. Şiddet eylemcileri, teröristler bunlara örnek gösterilebilir.[28]

Gençleri düzensiz davranışlara iten gözle görülmeyen bazı sebepler vardır ki bunlar ortadan kaldırılmadan onlara bir ferahlık sağlamanın imkanı yoktur. Bu tür gençler ya psikolojik, ya sosyolojik ya da fizyolojik uyumsuzluk içindedir. Karşılaştıkları bu üç yönlü problemi halledemediklerinden hileli ve anormal yollardan içlerindeki gerginliği hafifletmeye çalışırlar.[29] Bu problemlerle baş etmeye çalışan gençlerin bir kısmı ergenlik dönemini hasarsız atlatırken, bir kısmı yeni bunalımların ve çıkmazların içinde bocalamaya devam ederler.

3. Gençlik Dönemi

Uzamış gençlik dönemi (18-25 yaş arasıdır), gençlerin çok fazla idealist olduğu, her şeyi toz pembe gördüğü, hayatın oldukça uzun, ruh dünyalarının farklı olduğu bir dönemdir. Gençler, çocukluk döneminde idealize ettikleri dünyanın hayal ettikleri mükemmel dünya olmadığını fark edince bunu gerçekleştirme çabası içine girerler. Onların ruh dünyalarıyla gerçek hayat arasında çelişkiler vardır. Her şeyin kendi ideal dünyalarındaki gibi olmasını isteyen gençler, istediklerini elde edemeyip gerçekleştiremeyince çeşitli davranış biçimleriyle tepki gösterip taşkınlık yapabilirler.

Bu dönemde gençler zaman perspektifinden yoksundurlar. Günlerin akıp giden girdabında kaybettiklerini fark edemezler. Kendilerine yol gösterici nasihatlere karşı duyarsız, eleştirilere karşı olağanüstü duyguludurlar. Bu sebeple bazı gençler yalancı teşviklere çabuk kanarlar. Kendi hüviyetlerinin önemini ve değerini tayin ve tespit için başlarında otorite olan kişilerin "yapma" dediklerini yapmak ve yasaklanan şeyleri denemek eğilimindedirler. Sık sık bir işi tamamlayamamak, bazen de bir işe sahip olamamak beceriksizliği içindedirler. Otorite kelimesine karşı alerjileri vardır. Peşin hükümlerinde ısrarlıdırlar. Üyesi olduğu grubun veya kliğin değer hükümlerine ve fikirlerine olağanüstü bir şekilde bağlıdırlar.[30] Bu sebeple zihnî, ahlâkî ve kendi benliğini bulma aşamalarının birbiriyle ilişkili olarak geliştiği bu dönemde tam anlamıyla bir özdeşleşme gerçekleşmektedir.[31]

Genç yeterli, doğru ve faydalı bir dinî kültür elde edemezse, kendisinde ruhî çöküntü baş gösterebilir. Dindarların alay konusu edildiği, dinî konuların hafife alınıp karikatürize edildiği bir grup içinde sürekli kalan genç onlara uymak zorunda kalabilir. Bu durum onda ruhî ve ahlâkî bir çöküntü meydana getirebilir. Genç ekonomik problemlerden dolayı fakirliğinden şikayet ederek isyana ve inkâra gidebilir. Bu çağda her çeşit menfaat tasavvuru gençliğin ruhuna karşı kurulmuş bir tuzaktır. Zengin olan arkadaşlarının hayat standardına bakıp ilâhî bir adaletsizlikten yakınabilir. Bunu telafi edebilmek için ya inançsızlığı bir kurtuluş yolu olarak seçer, yada onlara özenerek yüz kızartıcı suçları işler. Bir taraftan kendi çarpık düşüncelerinin ve yargılarının kurbanı olan gençler, diğer taraftan ateizm[32], pozitivizm[33], materyalizm[34] ve satanizm[35] gibi

---

28 Yörükoğlu, 104.

29 Berkin, 56.

30 Berkin, 47-49.

31 Cüceloğlu, *İnsan ve Davranışı*, 360.

32 *Ateizm*; Tanrı'nın hissî ve ahlâki gerekçelerden dolayı reddedilmesi fikrini savunur ve Neizsche, Sartre ve Camus gibi ateist varoluşçu filozoflar tarafından geliştirilmiştir. Onların düşüncesine göre eğer Tanrı varsa özgürlük yok demektir. İnsan kendi özünü oluşturma imkanından yoksundur. Bu imkan ve

felsefî doktrinleri bir dinî inanç gibi savunabilirler. Gençlik nefsin arzularını kamçılayan, insanın akıl ve düşünce melekelerini dumura uğratıp çalışmaz hale getiren müstehcen yayınlarla kendisinden başka her şeye hayran, sadece kendisinden olana düşman bir duruma getirilebilir. İmanı kin ile değiştirilen, şahsiyet hastalığına yakalanan ve kendisinden kaçan genç, tarihine, kendi öz değerlerine saldırmaya başlar.[36] Bu tür maddeyi tanrılaştıran felsefî doktrinler ve olumsuz yayınlar karşısında gençlerin bocalamalarının kısa sürede atlatılabilmesi ve kalıcı etkilerinin önlenmesi için bazı tedbirler alınmalıdır.

4. Mevlânâ'nın Gençlik Problemlerine Yaklaşımı

---

gücün olabilmesi için Tanrı'nın olmaması gerekir. Neizsche'ye göre, eğer insanın gücünün bir değeri olacaksa, sonsuz bir güce sahip olan bir varlığın olmaması gerekir. Çünkü bu ikisi aynı dünyada barınamaz. "Tanrı yoktur" demekten çok "Tanrı var olmamalıdır" diyerek bize iki uçtan birini seçmemizi söyleyen bu tür bir başkaldırış, bunalım felsefesinden başka bir şey değildir. Oysa böyle bir zorunluluk yoktur. Ya aşırı ve katı bir rasyonalizmi, ya da irrasyonalizmi seçmek zorunda değiliz. Köle gibi boyun eğme ile şiddete baş vurarak sürekli bir direniş içinde bulunma arasında kalınabilecek orta nokta pekala bulunabilir. Sokrates, görüşleriyle içinde yaşadığı toplumun temellerini sarsmış bir insandı; ama aynı insan ölüm cezasından kurtulma imkanı bulduğu halde, toplum yasalarına uymayı bir görev bilmiştir. Gençler bu aşırılıklardan birini ya da ötekini seçmek zorunda olmadığına göre; "Tanrı'yı öldürmeye gerek yoktur." Ahlâkî yücelişin dinin özü olduğunu söyleyen ve onu hayatın nirengi noktası haline getiren bir varlığı, ahlâk adına, insanlık adına öldürmek istemek, gerçekten büyük bir bunalım içinde olmanın belirtisi olsa gerektir.[32] Düşünce ufkunun alabildiğine geniş tutularak Allah'ın varlığı ile ilgili tartışmalarda inanç, problemleri anlamaya engel değildir. Tersine problemi çözmeyi kolaylaştırır. Mehmet S. Aydın, *Din Felsefesi*, İzmir 1987, 22, 176-178.

[33] *Pozitivizm*; insan zihnini tabiatın mahiyetini ve eşyanın gerçek sebeplerini tanımak için yeterli bulmayan bir doktrindir. Zihnin hiçbir kurucu ve yapıcı rolü olmadığını, deneyle elde edilmeyen her bilginin hayal ürünü olduğunu savunur. Pozitivizmin temel özelliği, bilimi tek geçerli bilgi türü olarak görmesi ve olguları bilinebilen ve üzerinde inceleme yapılabilecek bir obje olarak kabul etmesidir. Bilimin günümüzde teknolojik gelişmeye ve çeşitli uygulama alanlarına olan katkısı, bilime olan güvenin ve ihtiyacın en açık göstergesidir. Ancak bu, her şeyin bilim olduğu sonucunu vermez. Bilimin bu özelliğini, onun teorik yapısı içinde mevcut problemlerden ayrı düşünmek gerekir. Metafiziği inkar eden bu doktrin, kendisine yeni bir din ve ilah bulmakta gecikmemiştir. Bu yeni dinin Tanrısı insanlık ve bilginlerdir, mu'cizeleri ise ilmî keşiflerdir. Ancak görüldüğü gibi bu, materyalist bir metafiziktir. S. Hayri Bolay, *Felsefî Doktrinler Sözlüğü*, İstanbul 1979, 208-209; Şafak Ural, *Pozitifist Felsefe*, İstanbul 1986, 18, 123.

[34] *Materyalizm*; ontolojide maddeyi değişmez, aktif ve dinamik bir prensip ve cevher olarak kabul eden, ruh ve düşünce gibi manevî cevherlerin bu maddenin bir tezahürü olduğunu iddia eden yahut bunları inkar eden mesleklerdir. Bu görüşe göre insanın, karşısına geçip kendi sınırına vardığı asıl gerçeklik maddedir. Değerleri bilgi kaynağı kabul etmediği için dine karşıdır. Halbuki materyalizm, kısmî bir takım olayların eksik ve sübjektif bir yorumudur. Maddeyi bize tanıtan düşüncedir, aşağı olanı açıklayan üstün olandır, üstün olanı da meydana getiren ruhtur. Materyalizm, insanın sahip olduğu manevî güçleri izah edememekte, bu sebeple inkâr yolunu seçmektedir. Bazı bilimsel buluşları da kendi yararına kullanarak kendine müntesip bulabilmiş bir sistemdir. Bolay, *Felsefî Doktrinler Sözlüğü*, 153-158.

[35] *Satanizm*; geleneksel Hıristiyan dinî inanç ve prensiplerine muhalefet ederek bir kişi ve gruba bağlanmayı temel alan hayatın amacını zevkle sınırlandıran hedonizmin pratiklerini, geleneklere karşı çıkmayı, sınır tanımayan serbest cinsel ilişkiyi ve bu ilişkide acı ve eziyeti esas alan sadizm ve mazoşizm gibi sapkınlıkları kullanarak toplumun sosyal hayatını protesto eden bir dinî birliktelik ve sosyal tecrübedir. Toplumun hukukî ve ahlakî kurallarından kaçarak satanizme giren gençler, kendilerinin şeytanla aynileştiklerini düşünürler ve bu tür sapkınlıklara yönelirler. Gençlerin satanizme yönelmesinde yalnızlık, mutsuzluk, kişilik bozukluğu, gurur ve kendini beğenmişlik ile aile içindeki aşırı baskı veya aşırı ilgisizlik, dinî inanç ve pratiklerin öğretilmeyişi ya da bu konuda zorlama önemli ölçüde etkili olan faktörlerdir. Nasuh Günay, "Şeytana Tapmada Modern Yol Satanizm", *Arayışlar*, Yıl.2, Sayı:2, 1999/2, Isparta, 112-113, 126-128. ayrıca bkz: Ahmet Güç, "Gençlik ve Satanizm", *Gençlik Dönemi ve Eğitimi –II*, Editör: Hayati Hökelekli, İstanbul 2003, 63-102.

[36] Nurettin Topçu, *Yarınki Türkiye*, 4. Baskı, İstanbul 1997, 244.

İslâm kültüründe gençler yetişkin olarak kabul edildiğinden yetişkinlerin bütün haklarına sahiptir. Bu durum gençlerin topluma karşı sorumluluklarını kazanmasında motivasyon sağlamaktadır. Hayat yolunda yürüyen her yolcunun karşılaştığı düşman ve tehlikeli geçitlerle yetişkinliğe doğru giden gençler de karşılaşmaktadır. Bu tehlikeler tecrübesiz gençleri daha kolay yoldan çıkarabilmektedir. Bunlarla mücadele edecek gücü olmakla birlikte, tembellik, kötü arkadaş ve kötü örnekler yüzünden mücadele azimlerini bir kere kaybeden gençlerin kendilerini düzeltmeleri oldukça zorlaşmaktadır.[37]

İnsanda var olan kabiliyetlerin meydana çıkarılıp geliştirilmesi çabası olan eğitim, hayatın bütün aşamalarında önemli olmakla birlikte çocukluk ve gençlik döneminde daha anlamlıdır. Ailede ve okulda verilen bilgilerin davranış halini alıp kişinin bilgili, ahlaklı, dürüst ve erdemli olması bilgilerin iç duygularla bütünleşmesine bağlıdır.

Tasavvufun insan terbiyesinde mürşid ile mürid (eğitimci ile öğrenci) ilişkisi önemlidir. Mürşid müridinin yetişmesi için sürekli kontrol altında tutarak durumuna göre davranışlarını yönlendirir. Tasavvufî eğitimin gayesi insanı cahillikten kurtarıp ilmin aydınlık yoluna ulaştırmak, kötü ve çirkin huylardan temizleyip güzel ahlâk sahibi yapmaktır. Sorumluluk bilincini yerleştirerek ilim-amel bütünlüğü içinde Allah rızasına uygun davranışlar yapmasını sağlayıp insan-ı kâmil olmasına yardımcı olmaktır. Gönüllerin tabibi olan Mevlâna da kendisine gelenleri bu amaca uygun olarak terbiye ederek topluma yararlı insanlar olarak yetiştirmiştir.

Mevlânâ sevgiyi insanı hayata bağlayan ve yaratıcısına ulaştıran bir yol olarak görür. Mumun bile kendini feda edip çevresine ışık saçarak faydalı olduğu bir yerde, halife olarak âlemin imarına görevlendirilen insanın, Allah'ın emrinin ve yaratılışının aksine insanlara yararlı olmaması düşünülemez. Hele bir mürşidin bu görevden azade olması hiç mümkün değildir. Bu ilahî görevin şuurunda hareket eden Mevlânâ, içinde bulunduğu topluma sevgi ve hoşgörüyle yaklaşarak toplumsal statülerin değişebileceğini vurgulamış ve insana insanlığını hatırlatmıştır. Sultanlarla ve aristokrat tabaka ile olan yakın diyalogu, toplumun alt tabakasıyla, fakir ve yoksullarla dostluk kurmasına engel olmamış, hatta farklı mezhep, inanç ve kültür çevrelerine mensup insanlara aynı mesafede durarak gönüller sultanı olmuştur.[38]

Yediden yetmişe Batı taklitçiliğinin kazdığı hüsran çukuruna yuvarlanan, ahlâkî değerlerini yitiren insanımızı, kendisinde Müslüman Türk dünyasının bütün ruhunu taşıyan Mevlâna gibi gönül sultanları kurtarabilir.[39] İnsan-ı kâmil, sahip olduğu bilgi ve hikmetle içinde bulundukları toplumu terbiye etmek için onları gayret ve çaba sarf etmeye teşvik eder. Nitekim Mevlâna da her seviyedeki insanla ilgilenmiş, çocuklara ve dul kadınlara alçak gönüllülük göstermiş ve onlara hayır dua etmiştir. Kendisine saygı gösterip yol verenlere aynı şekilde karşılık vererek gönüllerini kazanmıştır.[40]

İnsan iyi ile kötünün, güzel ile çirkinin, yüce duygularla aşağılık arzuların kısaca zıtların birleştiği nâmütenâhî bir varlıktır. Zıtları tanımadan herhangi birine yönelmenin ve sevmenin tabulara sarılmaktan farkı olmadığını ifade eden Mevlâna,[41]

---

37 Ali Fuad Başgil, *Gençlerle Başbaşa*, 30. baskı, İstanbul 1997, 17-23.

38 Bediuzzaman Fürüzanfer, *Mevlânâ Celâleddin*, çeviren: Feridun Nafiz Uzluk, MEB Yayınları, 2. baskı İstanbul 1997, 349-362.

39 Nurettin Topçu, *İslâm ve İnsan, Mevlâna ve Tasavvuf*, Dergah Yayınları, 2. baskı İstanbul 1998, 113.

40 Ahmed Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri*, çeviren: Tahsin Yazıcı, İstanbul 1995, I,330-331.

41 Yaşar Nuri Öztürk, *Mevlâna ve İnsan*, Yeni Boyut yayınları, İstanbul 1997, 59-60.

fizik âlemle metafizik âlem arasında bulunan insanın gıda alması, arzular ve şehvet gibi hayvanî özelliklerinin onun fizik âlemle, bilgi, hikmet ve aşk gibi kavramlarla ifadesini bulan manevî yönünün de metafizik âlemle irtibatını sağladığını belirtmektedir. Mevlâna'ya göre insanın asıl önem vermesi gereken yönü metafizik yönüdür.[42]

Mevlâna'nın terbiye ve eğitim anlayışında gençlerin de içinde bulunduğu toplumun bütün fertlerinin karşılaştıkları bunalım ve çıkmazları aşmalarında en büyük görev eğitimciye düşmektedir. Onların psikolojik ve sosyal durumlarını araştırarak uygun metodu seçip uygulaması beklenen bu mürşidlerin, bilgi ve hikmet pınarlarından beslenmiş, irfan sahibi, gönül ehli insan-ı kâmil olması gerekir.[43]

Tasavvufun eğitim sisteminde edeb ilkesine uymak temel şarttır. Edebi terk eden bir kimse sorumluluk bilinciyle ibadet etme şuurundan uzaklaşır. Sosyal hayatta müsamaha ve hoşgörüyü terk eder. Neseple övünmeye, mal, mülk ve şöhret peşinde koşmaya başlar. Bu tür psikolojik problemlerin önüne geçmenin yolu edepli olmaktan geçer. Mevlâna da edebi insan olma şuurunun temeline yerleştirir:

> "*Kendimizi kontrol ederek, Cenâb-ı Hakk'tan, edebli bir insan olmak hususunda bizi başarıya ulaştırmasını niyaz edelim. Çünkü edebi olmayan Allah'ın lûtfundan mahrum kalır.*
> *Edebi olmayan, yalnız kendisine kötülük etmiş olmaz, belki edebsizliği yüzünden bütün dünyayı ateşe vermiş olur.*"[44]

Varlık ağacının meyvesi olan insan, melek olmadığı için her an hata yapabilir. İnsanı hatasıyla kabul edebilmek büyük bir erdemdir. Mevlâna eşyanın esiri olan insanı benlik bağlarından kurtarıp eşyaya hâkim olan bir yapıya kavuşturmak ister. İnsan kendini tanıyıp yaratıcı gücün farkına vardığında esere değil müessire bakmayı öğrenir.[45] Eğer maddeye bağlanır, dünyevî arzu ve isteklerin peşinde hırsla koşarsa asıl gayesi olan Allah'ı tanıma ve O'na karşı sorumluluk bilinciyle ibadet etme görevini unutur. Mevlâna'ya göre ham tamahla hırs lokmasına düşen kişinin ne İsa'nın soluğu ile, ne de Lokman'ın hikmeti ile bir işi vardır.[46]

Mevlâna gençlere arkadaş seçiminde dikkatli olmalarını, kaypak, sözünde durmayan, insanlarla dostluk kurmaktan uzak durmalarını tavsiye etmektedir. Bu tip insanlar tıpkı sarhoşlar gibi yalnızken kahramanlık taslarlar, fakat mücadele ve mücahede sırasında kaçacak delik ararlar.[47] Edep ve terbiyeden kaçanlarla arkadaşlık kurmakla; arkadaş sayısı çoğalmış olmaz. Bunlar insanla diğer dostlarının arasını açmak için fırsat kollarlar. Bu bakımdan bu tür kimselere uymamak gerekir:

> "*Er olmayan kaypak arkadaşlara uyma, çevir onlardan yaprağını!*
> *Çünkü onlar sizinle yoldaş olurlarsa gaziler de saman gibi içsiz bir hâle düşerler.*
> *Size uymuş görünürler, sizinle beraber safa girerler ama sonra kaçarlar, saft da bozar, perişan ederler.*"[48]

---

42 İsmail Yakıt, *Batı Düşüncesi ve Mevlâna*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1993, 34-35.

43 Mustafa Usta, *Divan-ı Kebir'de Mevlâna'nın Eğitim Görüşü*, İstanbul 1995, 53 vd.

44 Mevlâna Celâleddin, *Mesnevî*, çeviren: Veled İzbudak, gözden geçiren: Abdülbâkî Gölpınarlı, MEB Yayınları, 2. baskı, İstanbul 1990; çeviren: Şefik Can, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1997, I, 78-79.

45 Mevlâna Celâleddin, *Dîvân-ı Kebîr*, hazırlayan: Abdülbâkî Gölpınarlı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992, VII, 345. Mevlâna'nın eserlerinde verilen rakamlardan birincisi cilt numarasını, ikincisi ise beyit numarasını göstermektedir.

46 Mevlâna, *Dîvân-ı Kebîr*, VII, 4141.

47 Mevlâna, *Mesnevî*, III-IV, 4000-4006.

48 Mevlâna, *Mesnevî*, III, 4022-4024.

Mevlâna üstlendiği misyon gereği ümitsizliğe düşmüş çaresizlere, derman olduğunu şöyle ifade etmektedir:

"*Kıtlığa düşmüş susuzlarız, pek çok yemekler yemişiz, çaresiz değiliz amma, dertlere dermanız, çaresizliğe çare.*
Mecliste şaraba benzeriz, savaşta Zülfükâra, şükretmede kaynağız sanki, dayanmada mermer kaya.
Rüşvet alan para-pul padişâhı değiliz; paramparça gönül hırkalarını diker, yamarız biz."[49]
"Hekimiz, hikmet sahibiyiz, önümüze ön olmayan doktorlarız biz. Şarabız, kebabız, Süheyl yıldızıyız, yeryüzüyüz biz.
Beden hastası gelince ona şifalar veren macuna döneriz, gönül hastası gelince güzel bir sevgili, güzel bir dost oluruz."[50]

Mevlâna kendisine müracaat edenlere, bir sığınak arayanlara ebeveyninden daha yakın, daha merhametli ve müsamahalı bir yaklaşım sergilemektedir. Bazen de onların durumunu anlamak için sınamaktadır. Bu durum bir bakıma Mevlânâ'nın dilinde Hakk'ın tecellîsidir:

"Esirgemede, okşamada anadan, babadan daha ileriyim, onlardan fazla acırım sana; fakat pişmen, olgunlaşman için sınarım seni; sana bağ-bahçe, cennet kurarım, derdine devâlar veririm, şundan, şu duman gökyüzünden daha güzel yepyeni bir gökyüzü hazırlarım sana."[51]

Mevlâna çarpık düşünceli materyalist ve inkârcı filozofları, kendi kıt akılları ile düşüncelere dalıp varsayımlarla hareket ettikleri ve bunun neticesinde de çıkmaza girip inkâr bataklığına saplandıkları için tenkit eder. İnsanın benliğinde gizli olan nice sonsuz âlemler olduğunu, bunlardan bir kısmının tevhide aykırı düşünmeye, Allah'ı inkâra götürebilecek mahiyetler olduğunu belirtir. Gönlündeki şüpheleri gideremeden kıvranıp duran kişilerin her an nefsin ve şeytanın tuzaklarına düşebileceğine dikkat çeker. İnsanın yaptığı ibadet ve iyiliklere güvenip de kurtuluşa erdiğini düşünmemesini isteyen Mevlâna, İblis'in yüz binlerce yıllık ibadetine ve bilgisine güvenmesinin neticesinde Hakk'ın rahmetinden kovulup uzaklaştırılmasını hatırlatır.[52]

Mevlâna şekil ve sûrete değer verip takılıp kalanların, şekillerin içinde gizli güzellikleri göremedikleri için görüş açılarının, ufuklarının dar olduğunu ifade ederek, onları akıldan yoksun, hiçbir şeyden haberi olmayan taşa benzetir. Bir şekil ve kalıptan ibaret olan bu tip insanları akıldan payı bulunmayan binek hayvanlarına teşbih eder.[53]

Günümüzde ateist, satanist ve materyalist eserlerin yanı sıra müstehcen yayınlarla kalpleri zehirlenen gençleri kurtarmak için çareler aramak gerekir. Dünyada iyi ile kötü, zehir ile panzehir, dert ile deva, doğru ile yanlış arasında sürekli bir mücadele vardır. Önemli olan bu savaşta cepheyi iyi seçebilmektir. Pazar yerinde hem kan ve leşin, hem de bal ve şekerin alıcısı bulunur. Bize göre pis ve iğrenç olan, nefsinin esiri olanlar için hoş ve tatlıdır. Mevlâna bu durumu şöyle dile getirir:

"Bu "Tanrı dilediğini yapar" pazarında her ikisi için de ayrı alıcı var.
Dikenliğin gıdası ateştir; sarhoş dimağın gıdası da gül kokusu.
Bir leş, bize kötüdür, pistir; ama domuzla köpeğe şekerdir, helvadır.
Pisler, şu pislikleri yapadursunlar, sular da pisleri arıtmaya savaşır.
Yılanlar zehir saçar, acılar bizi perişan eder ama

---

[49] Mevlâna, *Dîvân-ı Kebîr*, II, 3182-3184.

[50] Mevlâna, *Dîvân-ı Kebîr*, III, 303-304.

[51] Mevlâna, *Dîvân-ı Kebîr*, III, 146-147.

[52] Mevlâna, *Mesnevî*, III, 3278-3298.

[53] Mevlâna, *Mesnevî*, II, 1021-1044.

Bal arıları, dağlarda, kovanlarda, ağaçlarda baldan şeker ambarları doldurur.
Zehirler tesirlerini yapıp dururlar ama panzehirler de hemen o tesirleri gideriverirler."[54]

Mevlâna'ya göre yol kesici, hedeften uzaklaştırıcı şeylere aldanıp yolunu ve rehberini kaybeden kişiye yardımcı olmak gerekir. Bunu yapacak kişi ise, kendisi yoldan çıkmış ve benlik bukağılarına esir olmuş biri asla değildir. Nefsinin oyuncağı olmuş böyle kişilerin kendisine faydası yoktur ki başkasına yararı dokunsun.[55]

Mevlâna ahlâken çökmüş bir toplumda yaşayan gençlerin, Allah'ın istediği gibi sorumluluk bilinciyle yaşamak istemelerine rağmen, çevrelerinin onlara bu fırsatı pek vermediğini ifade eder. Her türlü kötülüğü ve ahlâkî kokuşmuşluğu meşru sayan düşüncelerin tesirinde kalan gençleri bunların zararlarından korumak, şehvetlerin kurbanı olmalarına engel olmak oldukça zordur. Gençler bir ümit kapısı arayıp güvenli bir liman beklentisiyle sığındıkları kişilerin ve grupların da kendilerini sömürmek, kötü emellerine alet etmek istediklerini anlayınca ümidini kaybetmiş bir halde dolaşmaya başlamaktadırlar. Erkeğin ve kadının kendini güvende hissetmesi gerekirken, değer ölçülerinin kaybolup ahlâksızlığın çeşitli isimlerle gençlere bulaştırılmasından şikayet eden Mevlâna'ya göre, bir iffet ve namus sembolü olan Hz. Yusuf'un kadınların tuzağı sebebiyle zindana düşmesi yanında, zamane gençlerinin kendilerini şehvet tutkusundan kurtarmaları büyük bir başarıdır.[56]

İnsanın özellikle gençlik çağında yaşadığı bilinçaltı mücadeleler bazen kişilik bulmasına zemin hazırlar, bazen de onun kişilik gelişimini engeller. Sosyal ve kültürel çevrenin olumsuz etkileri ile yanlış bir değerler sistemi geliştiren genç insan, gerçek benliğinden uzaklaşarak yanlışları doğru, hayalleri hakikat gibi görmeye başlar. Nefsinin esaret zincirleriyle bağlanarak egonun peşinde sürüklenen gençleri içine düştükleri bu durumdan kurtarmak için akıl ve tefekkür gücünü kullanmaları sağlanmalıdır. Mevlânâ'ya göre benliklerinin farkına varan gençler, dış dünyada aradıkları şeyin aslında kendi içlerinde gizlendiğini idrâk ederler.[57] İnsanın yeniden inşası, sahip olduğu bazı kötü değer yargılarını değiştirmesiyle mümkündür. Mevlânâ'nın kendi sûfî tecrübesinde gerçekleştirdiği gibi, insan toplumla olan ilişkilerini geleneklere ve âdetlere bağlı dinî anlayışını gözden geçirmelidir. Kendinin yeni bir benlik kazanmasına engel olan zihniyet yapısı ve arkadaş çevresini değiştirmelidir. Kendisiyle aynîleşip özdeşleşebileceği bir insan-ı kâmil arayıp bularak onun güzel niteliklerini özümseyip karakter özelliklerini sergilemeye başlamalıdır. İnsanın eski alışkanlıklarını bırakırken karşılaştığı sorunların üstesinden gelmede en büyük yardımcısı sevgidir. Kalbinde sevgi bulunan kişi çarpık kutsalları unutarak yeni ufuklara yelken açabilir.[58]

Mevlâna'ya göre insanın benliğin sınırlarını aşıp mükemmelliğe ulaşmasında aklını kullanıp nefsin bağından kurtulma, kendinin farkına varıp insan olma şuuru önemli bir aşamadır. Yeni bir benlik kazanmanın eşiğinde olan insan, bunu sevgi ile gerçekleştirebilir. Seven sevdiğini elde etmek için birçok sıkıntı ve zorluğu göze alır.

---

54 Mevlâna, *Mesnevî*, VI, 29-35.

55 Mevlâna, *Mesnevî*, VI, 52.

56 Mevlâna, *Mesnevî*, VI, 3843-3865.

57 Bağdat'tan Mısır'a hazine aramaya giden bir çobanın Mısır'a vardığında asıl aradığının kendi içinde gizli olduğunu öğrenmesi, bu anlayışı sembolize etmektedir. Mevlâna, *Mesnevî*, VI,

58 Ali Rıza Aresteh, *Aşkta ve Yaratıcılıkta Yeniden Doğuş*, çeviren: Bekir Demirkol-İbrahim Özdemir, Ankara 2000, 45-61.

Engelleri aşarak ona kavuşur. Mevlânâ bu durumu susayan bir adamın pınara kavuşması metaforuyla anlatır.[59]

Mevlâna'ya göre "*Silahla bilgisizlik bir kişide toplanırsa, o kişi zulümle dünyayı yakar, bir Firavun kesilir.*"[60] Bu bakımdan gençleri bilgi ile donatıp neyi niçin yaptığı şuurunu beyinlerine yerleştirerek silahlı çatışmalardan uzak tutmak gerekir.

Mevlâna Allah'ın rahmetinin geniş olduğunu belirterek hata yapanların hemen cezalandırılmamasını, af ve kolaylık yolunun tercih edilmesini öğütler. Bunalıma düşen gençleri yalnızlığa itip içine düştükleri bataklıkta bırakmamak gerekir. Gençlik dönemi insanın en fazla bocalayıp yanlış yaptığı bir devredir. Önemli olan bu hataların farkına varıp hatada ısrar etmemek, Allah'a ve topluma karşı işledikleri suçlardan ötürü özür dilemek, tövbe istiğfar edebilmektir. Düştüğü günah çukurlarında ümitsizliğe kapılmadan Allah'ın engin rahmet denizine dalabilmektir. Ancak günaha dalıp edepsizlikleri alışkanlık haline getirerek nasıl olsa Allah'ın rahmeti geniştir, Allah affeder düşüncesiyle azgınlıkları dizginlememezlik etmemelidir. Tövbe kapısı her zaman açık olmakla birlikte bazıları tövbe imkânı bulamaz ve her şeyi kuşatan rahmetten istifade edemez. Mevlâna bu durumu şöyle açıklar:

> *"Fakat tövbe ve istiğfar etmek elde değildir. Tövbe zevki, her sarhoşun mezesi olmaz. Yapılan işlerin çirkinliği, küfür ve inkârın şomluğu insanın gönlüne giden tövbe yolunu kapatır."*[61]
>
> *"Her gönle secde için izin yok, her çalışanın ücreti rahmet değil. Aklını başına al da "Tövbe ederim, Allah'ın lütuf ve keremine sığınırım." düşüncesine kapılarak nefsin isteklerine uyma, günah işleme."*[62]

Mevlâna bir ideal için yola çıkan kişinin karşılaştığı zorluklardan şikayet etmeye hakkı olmadığını belirtir. Bu yolda zayıflık göstererek ortalığı velveleye vermek hoş değildir. Erlik ve erdem kolay elde edilmez.[63] Başkalarının verdiği sıkıntı ve eziyetlere katlanan insanın Allah'a karşı sorumluluklarını ve mükellefiyetlerini yerine getirmede gevşeklik göstermeye hakkı yoktur. Mevlâna bu durumu şöyle dile getirir:

> *"Huyu hırstan ibaret nekes, mala mülke, dedi-koduya âşık nefis, rahmet definenle iki dünyaya da aldırış etmez oldu.*
>
> *A padişahım, seni ziyarete gelmeyiş, eşekliktendir, eşeksizlikten değil; çünkü haccın, boyuna bedavadır, hem de orada aşılacak yol bile yok.*
>
> *Kendine gel a gönül, zahmet çekmeye gücüm-kuvvetim yok deme; kendi saçma sapanlığından geç; güce-kuvvete lüzum yok.*
>
> *Herkesin zahmetini bol-bol çekiyordun da defineye, hazineye gelince gücüm-kuvvetim yok diyorsun, bu nedir? Nekeslik, aşağılık ancak."*[64]

Mevlâna'ya göre gençlerin kendilerine yol gösterenleri dinlemeyip başına buyruk hareket etmeleri doğru bir davranış değildir. Gençler bilgili ve erdemli kişilerin tecrübelerinden faydalanmalı, onların tavsiyelerine değer vermelidir. İnsan-ı kâmil gençleri önce kendilerinin farkına vardırır, sonra da topluma kazandırır. Onların daha iyi yetişmelerini sağlamak gayesiyle bazen azarlayıp paylayabilir. Bu bir ziraatçının daha iyi ve bol ürün alabilmek için meyvelerin dallarını budamasına benzer. Bilge kişiler,

---

59 Mevlâna, *Mesnevî*, I-II, 1192,1214.

60 Mevlâna, *Mesnevî*, VI, 4723.

61 Mevlâna, *Mesnevî*, II, 1643-1644.

62 Mevlâna, *Mesnevî*, II, 1651-1652.

63 Mevlâna, *Dîvân-ı Kebîr*, VII, 1720-1725.

64 Mevlâna, *Dîvân-ı Kebîr*, VII, 1926-1929.

gençleri eğitip olgunlaştırıp topluma faydalı birer fert haline getirebilmek için çeşitli metotları uygulayarak rehberlik ederler. Mevlâna bu durumu şöyle açıklar:

> *"Neşede, sevişmede, görüşte, oynaşmada her üstün kişinin gönlüne girmek, yetmek, yedilmek farzdır.*
> *Başına buyruk gidiş, gidiş değildir; bir gökyüzüne bak; yıldızların hepsi de aramada, yelip yortmada, fakat hepsi de buyruğa râm olmuş."*[65]
> *"A gönül, azarlayışı, sarılışı, seni gamlara boğuşu, sevgisine işarettir; azarı bıraktı mı bil ki senden uzaklaştı o."*[66]

Mevlâna her canlının gıdasının farklı olduğunu, bu sebeple her canlıya aynı gıdanın verilemeyeceğini belirtir. Birine faydalı olan, başka birine bir anlam ifade etmeyebilir. Bir kimse yanlış yola saparak zararlı gıdalara meylediyorsa ona öğüt verip doğru gıdalara yönlendirmek gerekir. Hastalık yüzünden toprak yemeyi âdet haline getiren bir kimse asıl gıdasını unuttuğu için toprağı kendine gıda sanmaktadır. İlacın yerine zehiri içen kişiye de hasta olup işin farkında olmadığı için zehir tatlı gelmektedir. Asıl gıdası Allah'ın nurundan gelen ilahî aşk ve ilahî akıl olan insana bu tür gıdaların verilmesi uygun değildir. Manevî hastalığı yüzünden insan asıl gıdasını bırakarak hayvanların gıdasıyla beslenmeye başlamıştır. Kendi yanlışlarını, ayıplarını ve hastalığını idrâk etmekten âciz olan bu kimseler, başkalarının kusur ve kabahatleri ile uğraşarak tatmin olurlar.[67]

Mevlâna sorumluluk bilincini kaybedip günaha dalan kimseleri ömrün tükenmek üzere olduğunu hatırlatarak güç ve kuvvetleri yerinde iken, ömür kandili henüz sönmeden düşünüp taşınarak davranışlarını düzeltmelerini öğütlemektedir. İnsanın yarın şöyle yapacağım, böyle edeceğim diyerek yarınları tükettiğini belirterek, artık bu bahaneleri bir kenara bırakıp işlediklerinin muhasebesini yapmalarını, tövbe ve istiğfar ederek iyilik ve cömertlikte yarışmalarını tavsiye etmektedir. Nefsin arzu ve isteklerini, şehvetleri terk ederek eski defterleri kapatıp atarak kendilerini yeniden yapılandırmayı öğütlemektedir.[68]

Mevlâna dünyaya aldanıp şehvet ve hırsın esiri, tamah ve uzun emelin kurbanı olan gençleri, içine düştükleri kötü durumdan kurtarmaya büyük önem verir. Hırsın, şehvet ve arzuların önüne geçebilmek için kanaatkârlığı seçip, olanla iktifa etmeyi bilmek gerekir ki gönül zenginliğine erişilsin. İnsanın başına gelen gam ve kasavet gibi şeylerin çoğu harislik ve küstahlıktan dolayıdır:

> *"Ey oğul! Bağı çöz, azat ol. Ne zamana kadar gümüş, altın esiri olacaksın?*
> *Denizi bir testiye dökersen ne alır? Bir günün kısmetini..*
> *Harislerin göz testisi dolmadı. Sedef kanaatkâr olduğundan inciyle doldu."*[69]

İnsanların içine düştüğü bunalımdan kurtulmak için usul ve âdâb bilen mâhir eğitimcilere, gönül tabiplerine ihtiyaç vardır. Gençler değer ölçülerinin kaybolduğu bir toplumda yetiştikleri için ilaç diye içtiklerinin zehir olduğunu, iyi ve doğru diye yaptıklarının yanlış olduğunu ayırt edemezler. Gençlerin gönlünü öldüren tuzakların, peşinde sürükleyen şehvet ve arzuların zararını iyi bilen bir hekime ihtiyaç vardır. Mevlâna bu durumu şu beyitlerde açıklamaktadır:

---

65 Mevlâna, *Dîvân-ı Kebîr*, VII, 2010-2011.

66 Mevlâna, *Dîvân-ı Kebîr*, VII, 2092.

67 Mevlâna, *Mesnevî*, II, 881-886, 1075-1085.

68 Mevlâna, *Mesnevî*, II, 1260-1275.

69 Mevlâna, *Mesnevî*, I, 19-21.

"Bir kişi eşeğin kuyruğu altına diken kor. Eşek onu oradan çıkarmasını bilmez, boyuna çifte atar.
Zıplar, zıpladıkça da diken daha kuvvetli batar. Dikeni çıkarmak için akıllı bir adam lâzım."[70]

Mevlâna insanın tabiatındaki bazı özelliklerin sabit, değişmez; bazılarının ise değişebilir olduğunu belirterek, davranışlarda gözüken kötü sıfatların değiştiğinde insanın sevimli ve cana yakın hale geldiğini ifade etmektedir. Allah her derde bir deva, her kötülüğü önlemek için bir çare yaratmıştır. İnsana düşen sorumluluk duygusuyla bıkmadan, usanmadan çareleri aramaktır. Kötü meziyetlerin terk edilip iyilerin yerleştirilmesi insan tabiatının sertliği sebebiyle uzun sürse de ümitsizliğe düşmeden kararlı bir şekilde nefsin terbiyesine devam edilmelidir.[71].

Mevlâna, gençlik çağının geçiciliğini dile getirerek insanın elinin tutmaz, ayağının yürümez olduğu ihtiyarlık çağı gelmeden gençlik çağının kıymetini bilmesini tavsiye etmektedir. İhtiyarlığın zor ve sıkıntılı durumlarıyla karşılaşmadan, bedeni sağlık ve afiyette iken sorumluluk bilinci ile davranışlarına yön verenleri şöyle övmektedir:

"Ne mutlu o kişiye ki gençlik çağını ganimet bilir de borcunu öder.
Kudretli olduğu günlerde sıhhatli ve kuvvetli bulunduğu zamanlarda bu işi başarır.
Çünkü gençlik çağı, yemyeşil, terütaze bir bahçe gibi esirgemeksizin meyveler verir.
Genç adamın kuvvet ve şehvet çeşmeleri akıp durur. Bedenin zeminini onlarla yeşertir.
Gençlik; mamur, tavanı adamakıllı yüksek, dört duvarı sapasağlam bir eve benzer.
Ne mutlu o kişiye ki ihtiyarlık günleri gelip çatmadan, boynunu liften yapılmış iple bağlamadan
Toprak çoraklaşıp akmadan, kaymadan işini başarmıştır. Çünkü çorak yerden güzel nebatat asla yetişmez."[72]

Mevlâna kendi çaba ve gayretlerine rağmen benlik bağlarından sıyrılmada zorlanan kişilerin Allah'a dua ederek yardımını istemelerini öğütlemektedir. Bunlar tabiatlarında gizli olan iyi hasletlerin devreye girmesini sağlamaya çalışmalıdır. İşledikleri suçun büyüklüğü sebebiyle korkan, kurtulmaya çareler arayan kimseler korkunun kaynağını kendi iç dünyalarında aramalıdır. Nefis, benlik insanın gözünü ve idrakini bağlayınca bir o yana bir bu yana sallanmaya başlar. Bazen dünyaya, para ve kadına, bazen de din ve diyanet işlerine yönelir. Kah iyilere, kah kötülere karışır. Bu girdaplardan kurtulmak için gösteriş ve riyadan uzak, gizli gizli Allah'a yalvarıp bağış ve ihsanını istemelidir.[73] İnsan tövbesini ne kadar bozarsa bozsun yine de Allah'ın rahmetinden hiçbir zaman ümit kesmemelidir.

Sonuç

Gençleri her türlü tuzak ve kötü alışkanlıklardan, kutsallaştırdığı çarpık düşüncelerden kurtarmanın güvenli yollarından biri çocukluk döneminde ailede başlayıp okulda devam eden eğitimdir. Kendisine verilen her şeyi alma eğiliminde yaratılan insana iyi ve güzel davranışlar öğretilip yapması sağlanırsa topluma yararlı; ihmal edilip kötü iş ve hareketlere yönelmesi engellenmezse azıtarak ahlâksız ve topluma zararlı bir insan olur. Gençleri topluma yararlı birer fert olarak yetiştirmek

---

[70] Mevlâna, *Mesnevî*, I, 154-156.

[71] Mevlâna, *Mesnevî*, III, 2910-2925.

[72] Mevlana, *Mesnevî*, çeviren: Veled İzbudak, gözden geçiren: Abdülbakî Gölpınarlı, MEB Yayınları, 2. baskı İstanbul 1990, II, 1215-1221.

[73] Mevlâna, *Dîvân-ı Kebîr*, I, 143-150.

için ahlâkî erdemler öğretilip bunlara dayalı bir hayat tarzı oluşturmaları sağlanırsa kendilerinin değerini fark edebilirler. Bu onların hem sosyal hayatla bütünleşmelerine zemin hazırlar, hem de sosyal, kültürel ve çeşitli spor faaliyetlerine katılarak bir taraftan başka sevgisini tatmalarını sağlar, bir taraftan da ötekiyle paylaşma duygularını geliştirir.

Mevlânâ gençliğin içine düştüğü problemleri aşmada insanı hayata bağlayıp yaratıcısına ulaştıran sevgiye büyük önem verir. Her şeyi toz pembe gören gencin toplum baskısından kurtulduğunu hissettiği anda geleneklerine sırt çevirmesi bir bocalama işaretidir. Hırs ve tamahla dünyaya dalıp insanlığını unutanları maddenin esaretinden kurtarmak için kendilerini tanıma fırsatı vermelidir. Kendinin farkına varan genç, Rabbini de tanır. Hata yapan genci toplumdan koparıp uzaklaştırma yerine sevgi, müsamaha ve hoşgörüyle anlamaya çalışmalıdır. Allah'ın rahmetinin genişliğini hatırlatarak yaptıkları hatalardan uzaklaşıp yeni bir hayat anlayışına merhaba demelerinin imkanı hazırlanmalıdır. Mevlânâ'ya göre böyle bir durumda vizyon ve misyon sahibi erdemli dürüst kişilere büyük bir görev ve sorumluluk düşmektedir. Bunlar gençlerin kirlenen ruhlarını mûsikî, hat ve güzel sanatlarla temizleyip, karşılıksız, menfaat beklemeden, şöhret sağlamayan, sorumluluğu olan görev bilinci ile yetiştirmelidir. Din, sanat, kültür, bilim, spor ve siyaset alanındaki birçok yeniliğin kendine güven duygusu ile yetişmiş kişiler tarafından gerçekleştirildiği noktasından hareketle gençlere eksikliğini hissettikleri kendine güven duygusu kazandırılmalıdır. İlim, ahlâk, sanat hareket ve hırsını doğuracak bir iman ve ülkü ile yetiştirilmelidir. İslâm'ın ruhunu ve güzelliğini ayaklar altına alan, dini zorbalıklarına ve kendi menfaatlerine kullanan sahtekar ve cahillerle inanç tacirlerinden uzak durmaları sağlanmalıdır. Genç kalplere Allah sevgisi yerleştirilerek dinî ruh her vesile ile canlı tutulmalıdır. Mevlâna'nın da dediği gibi; sevgiden acılar tatlılaşır, bulanık sular durulur, dertler şifa bulur.[74]

Mevlânâ gençlerin iyi bir arkadaş çevresinde olmalarını ister. Dostluk kurmak kolay olmadığından herkesle arkadaş olmak insana zarar verebilir. Bu bakımdan gencin kendisi iyi bir arkadaş olduğu gibi, seçeceği kişi de iyi olmalıdır. Mevlânâ değer ölçülerinin kaybolduğu, ahlâksızlığın had safhaya ulaştığı bir dönemde benliklerinin farkına varıp kendilerini şehvetin pençesinden kurtaran gençleri takdir etmektedir.

Kısaca ifade etmek gerekirse; her varlığın yokluğun kucağına koşarcasına atıldığı bu âlemde sonsuzluk ümidiyle beslenen idealler, ruhu doyuran erdemler ve hayatı değerli yapan hazineler de vardır. Kendi iradesini kendi eliyle çürüten nesillerde bir kurtarıcıya ihtiyaç duyulur. Halbuki her genç bir âlem ise, her birinin ayrı bir düşünen başa ihtiyacı vardır. Kendini yetiştirmeden kurtarıcı bir baş arayan nesil, ekilmeden sulanan fidana benzer. Sonsuz âlemlerle dolu olan evrende sadece ümitsizlere barınacak yer yoktur. İnsanlığın kurtuluşu aklın ışığında bilgi ve hikmetle yetiştirilen düşünen gençlerdedir. Bilgi çağında nesillerini güzel bir terbiye ile yetiştirip kendine güven duygusunu kazandıran milletler, yarınlarına güvenle bakabilirler. Zira bu günün gençleri yarının toplumunu idare edecek değerlerdir.

Abstract

[Mehmet Necmettin Bardakçı, "The Youth Problems And Means Of Solution Offered By Rūmī", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Ankara 2005, Y. 6, V. 14, pp. 267-283]

---

74 Mevlana, *Mesnevî*, II, 1529-1531.

This study attempts at examining youth problems and their reasons. In this period, the youth-parents relation and friend groups have a special importance in the process of identity formation and the experience of identity crisis. The realization of the moral and religious values on the part of youth makes a significant contribution to overcoming these problems. Rūmī makes many advices that we should approach the youth with tolerance and not shut them out. These advices are still valid at modern times.

Key Words: Youth Problems, identity, self-confidence, tolerance, and proper etiquette.